

Tuomas Ojanen

4.2.2025

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 100/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta¹

Pääasiallinen sisältö

1. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamelaiskäräjistä annettua lakia ja rikoslakia. Saamelaiskäräjistä annetun lain muutoksen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.
2. Hallituksen esityksessä on keskeisesti kyse Suomea velvoittavan YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan vuoden 1966 yleissopimuksen (ns. KP-sopimus), samoin kuin vuodelta 1965 olevan kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen asettamien velvoitteiden toteuttamisesta. Kuten esityksestä ilmenee, YK:n ihmisoikeuskomitea on saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä koskevissa ratkaisuisaan ((CCPR/C/124/D/2668/2015 ja CCPR/C/124/D/2950/2017) todennut Suomen loukanneen KP-sopimuksen 25 artiklaa (mm. vaalioikeudet) luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan (vähemmistöjen oikeudet) kanssa ja tulkittuna kansojen itsemääräämisoikeutta koskevan 1 artiklan valossa. Ihmisoikeuskomitean ratkaisun mukaan Suomen tulee arvioida uudelleen saamelaiskäräjistä annetun lain 3 § sekä toteuttaa kaikki tarvittavat toimet vastaavien oikeudenloukkausten estämiseksi jatkossa.
3. Samoin kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen noudattamista valvova YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea on Suomen määräaikaisraportteja vuosina 2012 ja 2017 käsitellessään esittänyt vastaavia

¹ Käsillä oleva hallituksen esitys on laadittu pitkälti ns. *Timosen* toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa saamelaiskäräjien kanssa. Arvioin oikeusministeriön pyynnöstä Timosen toimikunnan laatiman hallituksen esitysluonnoksen perustuslainmukaisuutta sekä sopusointua kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Arvioin myös Timosen toimikunnan laatimaa hallituksen esitystä Lapin yliopistolla 2.9.2021 järjestetyssä kansainvälisessä arviointiseminaarissa.

Olen muutoinkin toiminut saamelaisasioissa 2000-luvun alusta alkaen, paitsi eduskunnan eri valiokuntien sekä oikeusministeriön kuulemana asiantuntijana, myös Ihmisoikeusliitto ry:n puheenjohtajan (2005-2009) ja varapuheenjohtajan (2009-2013) sekä johtokunnan jäsenen (2001-2019) roolien myötä sekä ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenenä. Olen ollut myös käsittelemässä saamelaisasioita yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa, jonka puheenjohtajana olin 2015-2023. Lisäksi olin pysyvänä asiantuntijana vuosina 2012-2013 oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli selvittää saamelaiskäräjistä annetun lain muutostarpeita sekä valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus lain tarkistamiseksi tarvittavilta osin. Työryhmän mietinnön pohjalta laadittiin hallituksen esitys (HE 167/2014 vp), jota käsiteltiin eduskunnassa syysistuntokaudella 2014 (ks. myös PeVM 12/2012 vp). Hallitus perui esityksensä maaliskuussa 2015.

arvioita ja suosituksia kuin YK:n ihmisoikeuskomitea edellä mainituissa ratkaisuisaan. Lisäksi YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea on todennut saamelaisten vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevassa ratkaisussaan (CERD/C/106/D/59/2016) Suomen loukanneen kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 37/1970) 5 artiklan c kohtaa valittajien poliittisista oikeuksista, erityisesti oikeuksista osallistua vaaleihin - äänestää ja olla ehdokkaana vaaleissa - yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perusteella, osallistua hallitukseen sekä julkisten asioiden hoitoon kaikilla tasoilla sekä päästä yhtäläisesti osalliseksi julkisista palveluksista.

4. Hallituksen esityksen mukaan (ks. s. 53-54) esityksen tärkeimpänä vaikutuksena olisi tilanteen korjaaminen todettujen ihmisoikeusloukkausten osalta sekä oikeudenloukkausten estäminen jatkossa. Ehdotetut muutokset vahvistaisivat myös esityksen mukaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta. Muutokset vahvistaisivat muun muassa alkuperäiskansa saamelaisten oikeutta määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeutta määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen. Esitys toteuttaa perustuslain 22 §:n, 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin säännöksiä, samoin kuin niiden taustalla olevia kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja. Esityksen mukaan ehdotetut muutokset vaikuttaisivat niin ikään myönteisesti Suomen mahdollisuuksiin ratifioida pohjoismainen saamelaissopimus ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimus No. 169.
5. Kaiken kaikkiaan esityksen toteutuessa Suomen lainsäädännön arvioidaan tulevan sopusointuun kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa ja ottavan huomioon kansainvälisen oikeuden tasolla viime vuosikymmeninä tapahtuneen kehityksen.

Arvion lähtökohdat

6. Hallituksen esitys on sisällöllisesti pitkälti samanlainen kuin viime vaalikauden lopulla eduskunnassa käsiteltävänä ollut hallituksen esitys (HE 274/2022 vp), joka raukesi vaalikauden päättyessä. Merkittävin ero hallituksen esitykseen HE 274/2022 vp verrattuna on, että saamelaiskäräjälakiehdotuksen 9 a §:stä on poistettu erilliset saamelaiskulttuurin heikennyskiellot sekä säännökset vaikutusten arvioinnista. Lisäksi menettelyä yhteistoiminnasta (9 b §) on täydennetty säännöksillä, joiden tavoitteena on hallituksen esityksen mukaan varmistaa asioiden sujuva käsittely erityisesti kiireellisissä asioissa.
7. Koska arvioitavana oleva hallituksen esitys on lakiehdotuksen 9 a §:ää lukuunottamatta olennaisessa määrin samanlainen rauenneen hallituksen esityksen HE 274/2022 vp kanssa, uudistan perustuslakivaliokunnalle 15.2.2023 antamani lausunnon hallituksen esityksestä HE 274/2022 vp.
8. Hallituksen esityksen erityispiirteiden vuoksi esityksen suhdetta perustuslakiin ja Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin käsitellään sääätämisjärjestysjakson (12, s. 117-128) ohella laajasti esityksen muissa jaksoissa (ks. erit. jakso 2). Kuten esityksestä ilmenee, ehdotettava sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvion perusta muodostuu yhtäältä saamelaisten kulttuurista itsehallintoa turvaavista perustuslain 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin säännöksistä ottaen samalla huomioon perustuslain 22 §.

9. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännös turvaa saamelaisten aseman maan ainoana alkuperäiskansana siihen liittyvine kansainvälisistä sopimuksista ilmenevine oikeuksineen. Säännös ei rajoitu ainoastaan kielellisten oikeuksien turvaamiseen, vaan se ulottuu laajemmin turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoa, johon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys, ja tarjoaa valtiosääntöisen perustan heidän elinolosuhteidensa kehittämiseksi heidän omaa kulttuuriperinnettään kunnioittaen (HE 309/1993 vp, s. 65, ks. myös PeVM 12/2014 vp ja esim. PeVL 5/2017 vp, PeVL 17/2010 vp ja PeVL 29/2004 vp).
10. Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Säännöksellä on pyritty luomaan saamelaisille perustuslaissa turvattu hallinnollis-poliittinen asema, jonka avulla he voivat aiempaa enemmän vaikuttaa päätettäessä saamen kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista. Tarkoitus on ollut edistää saamelaisten mahdollisuuksia huoltaa, ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä sosiaalisia ja taloudellisia olojaan.
11. Toisaalta ehdotettua sääntelyä on arvioitava edellä mainittujen kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja muun kansainvälisen alkuperäiskansaoikeuden kannalta, sellaisena kuin kv. ihmisoikeussopimukset ja alkuperäiskansaoikeus ilmenevät kansainvälisten valvontaelinten ratkaisu- ja tulkintakäytännön valossa. Etenkin YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 1 ja 27 artiklan on ihmisoikeuskomitean erittäin vakiintuneessa valvontakäytännössä katsottu suojaavan alkuperäiskansojen oikeutta nauttia omasta kulttuuristaan.
12. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 22 § velvoittaa myös lainsäätäjää.
13. Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhtenä keskeisenä lähtökohtana oli kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valtiosisäisen aseman vahvistaminen. Perusoikeusjärjestelmän ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten suojaa yhtenäistettiin myös sisällöllisesti (HE 309/1993 vp, s. 8–9). YK:n ihmisoikeuskomitean KP-sopimuksen 1 ja 27 artiklan perusteella omaksuma alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden käsite on myös ollut keskeisenä esikuvana perustuslain 17 §:n 3 momentille.
14. Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, sellaisena kuin ne ilmenevät kv. valvontaelinten ratkaisu- ja tulkintakäytännön valossa, asettavat perus- ja ihmisoikeuksien suojan vähimmäistason. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on kuitenkin korostettu, että perustuslaissa turvattu perusoikeussuojan taso voi olla korkeampi kuin suojan vähimmäistason asettavista ihmisoikeusvelvoitteista johtuu (PeVL 36/2018 vp, PeVL 35/2018 vp, PeVL 59/2017 vp, PeVL 43/2016 vp, PeVL 24/2016 vp ja PeVL 59/2014 vp).
15. Näistä vakiintuneista perustuslaillisista lähtökohdista seuraa, että hallituksen esityksessä ehdotettavan sääntelyn on oltava sopusoinnussa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden, ja että perustuslain 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin sekä yleensä perustuslain tulkinnassa on otettava huomioon

Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, sellaisina kuin ne täsmentyvät kv. valvontaelinten kansainvälisten valvontaelinten yksittäisissä ratkaisuisa ja tulkintakäytännössä. Perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamelaisille alkuperäiskansana turvattu perusoikeussuojan taso voi kuitenkin olla korkeampi kuin suojan vähimmäistason asettavista ihmisoikeusvelvoitteista johtuu.

16. Lisäksi kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden tasolta on huomautettava siitä, että sen jälkeen, kun käsillä oleva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 14.12.2023, Suomi on saanut lisää ihmisoikeussopimusten kv. valvontaelinten langettavia ratkaisuja saamelaisten oikeuksien loukkauksista. Yhtäältä YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista valvova lapsen oikeuksien komitea (*M.E.V. ja muut v. Suomi*, nro 172/2022) ja toisaalta YK:n yleissopimusta taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä (TSS-sopimus) oikeuksista valvova TSS-komitea totesivat lokakuussa 2024 antamissaan ratkaisuisa, että Suomi on loukannut ao. sopimusten mukaisia ihmisoikeusvelvoitteitaan. Lapsen oikeuksien komitea kehotti Suomea muuttamaan lainsäädäntöään siten, että Suomi vakiinnuttaa vapaan, ennakotietoon pohjautuvan suostumuksen kansainvälisen standardin (*free, prior and informed consent, ns. FPIC* -periaate). Myös TSS-komitea kehotti Suomea jatkamaan pyrkimyksiään muuttaa lainsäädäntöään ja hallinnollisia menettelyjään *FPIC*-periaatteen vakiinnuttamiseksi, ja sisällyttämään mukaan ympäristövaikutusten, sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten arvioinnin. Lapsen oikeuksien komitean ja TSS-komitean ratkaisut osoittavat, että *FPIC* -periaate on vakiintunut osaksi kansainvälistä alkuperäiskansaoikeutta, ja että se on valtioita ja sen lukuun laskettavia tahoja velvoittava.

Arvio

17. Hallituksen esityksessä on tehty huomattavan laajasti ja seikkaperäisesti selkoa perustuslain esitöihin ja eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön sekä Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten ratkaisu- ja tulkintakäytäntöön tukeutuen ehdotetun sääntelyn suhteesta perustuslakiin ja Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Esityksessä on myös tarkasteltu alkuperäiskansaoikeuden kansainvälisoikeudellista kehitystä viime vuosikymmenien aikana. Lisäksi esityksessä on otettu huomioon parafoitu Pohjoismaiden saamelaissopimus sekä kansainvälisen työjärjestön (ILO) 169 -sopimus, joita Suomi ei ole vielä ratifioinut.
18. Hallituksen esitys sisältää nähdäkseni poikkeuksellisen asiantuntevasti laaditut perustelut esityksen perustuslaki- ja ihmisoikeuskytkennöistä, samoin kuin antaa ajantasaisen ja kattavan katsauksen alkuperäiskansojen oikeuksia koskevaan kansainväliseen oikeuskehitykseen.
19. Hallituksen esitys edustaa kaikin puolin hyvää ja laadukasta lainvalmistelutyötä.
20. Nähdäkseni voidaan olennaisilta osiltaan sellaisenaan yhtyä hallituksen esityksen säätämisyjärjestysjaksossa (12, s. s. 117-128) esitettyihin valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtiin sekä johtopäätelmiin saamelaiskäräjälakiin esitettävien muutosehdotusten suhteesta perustuslakiin ja Suomea velvoittaviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.
21. Koska voin kaikessa olennaisessa sellaisenaan yhtyä hallituksen esityksestä ilmeneviin valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohtiin ja johtopäätelmiin, en

pidä esityksen huomattavasta periaatteellisesta ja valtiosääntöoikeudellisesta sekä kansainvälisoikeudellisesta merkittävydestä huolimatta tarpeellisenä alkaa enemmälti toistaa tai kertoa toisin sanoin hallituksen esityksestä ilmenevää lausunnossani.

22. Pidän kuitenkin tarpeellisenä huomauttaa erikseen seuraavista seikoista:

- (i) Hallituksen esityksessä ehdotettava sääntely on perustuslain mukaista sekä sopusoinnussa kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Ehdotettava sääntely saavuttaa kokonaisuutena arvioiden kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asettaman vähimmäistason. Tässä yhteydessä on kuitenkin korostettava, että hallituksen esityksessä tehdyt muutokset lakiehdotuksen 9 a §:n mukaiseen yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuuteen eli käytännössä saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon sekä vaikutusten arvioinnin poistot ovat merkittäviä heikennyksiä verrattuna hallituksen esitykseen HE 274/2022 vp, vaikka nyt ehdotettava yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuussääntely toteuttaakin voimassa olevaa saamelaiskäräjälain 9 §:ää paremmin saamelaiskäräjien oikeutta osallistua ja myötävaikuttaa päätöksentekoon saamelaisia erityisesti koskevissa asioissa. Nähdäkseni arvioitavassa esityksessä yhteistoiminta- ja neuvotteluvollitteeseen tehdyt heikennykset eivät enää täysimääräisesti toteuta *FPIC-periaatetta*. Jos lakiehdotuksen 9 a ja b §:n mukaista yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuussääntelyä heikennetään nyt ehdotetusta eduskuntakäsittelyn aikana, sitä ei voida enää pitää kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden, eikä siten myöskään perustuslain 17 §:n 3 momentin, 22 § ja 121 §:n 4 momentin säännöskokonaisuuden mukaisena. Tässä yhteydessä on myös korostettava sitä, että lakiehdotuksen 9 a ja b §:n sääntely ei anna saamelaiskäräjille ”veto-oikeutta”, ja ettei sääntely myöskään vaikuta viranomaisten toimivaltaan, ml. toimivaltaan tehdä toimivaltaansa kuuluvia päätöksiä saamelaiskäräjien vastustuksesta huolimatta, kuten myös säännösehdotusten yksityiskohtaisista perusteluissa (ks. s. 85) sekä muuallakin (ks. s. 58-59, ks. myös s. 36) hallituksen esityksessä todetaan.
- (ii) Hallituksen esityksessä ehdotettavalla sääntelyllä on saamelaiskäräjien hyväksyntä ja tuki. Ottaen huomioon tarve kunnioittaa saamelaisten sisäistä itsemääräämisoikeutta alkuperäiskansana, mihin sisältyy saamelaisten oikeus alkuperäiskansana määrätä kollektiivisesti saamelaiskäräjien kokoonpanosta sekä kieltään ja kulttuuriaan koskevasta itsehallinnosta, lainsäätäjältä on syytä edellyttää saamelaisten sisäistä itsemääräämisoikeutta kunnioittavia ja toteuttavia lainsäädäntöratkaisuja, mitä esityksessä ehdotettavan sääntelyn hyväksyminen merkitsisi.
- (iii) Esityksessä saamelaiskäräjälain 3 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä on jo otsikkonsa mukaan nimenomaisesti kysymys oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjävaalien vaaliluetteloon, so. äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa. Säännöksessä ei siis ole kyse saamelaisen määritelmästä, so. siitä, ketä on pidettävä saamelaisena. Koska säännösehdotuksessa on kyse yksinomaan oikeudesta tulla merkityksi vaaliluetteloon, lakiehdotus ei perusta varallisuusarvoisia oikeuksia tai etuja.

- (iv) Hallituksen esityksen mukaan ehdotetun sääntelyn toimivuutta ja kehittämistarpeita tullaan seuraamaan sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla (ks. s. 116). Pidän myös verraten todennäköisenä, että varsinkin hakemuksista tulla merkityksi vaaliluetteloon tullaan ajan oloon valittamaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimiä myöden. Näistä syistä perustuslakivaliokunnan mietinnössä olisi syytä korostaa tarvetta tarkoin seurata lain toimivuutta ja vaikutuksia sekä viipymättä ryhtyä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Erityisesti seurantarave koskee ehdotettua muutoksenhakujärjestelmää ja varsinkin muutoksenhakulautakuntaa sekä lakiehdotuksen 9 a ja b §:n mukaisen yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoitteen toimivuutta.

Perustuslakivaliokunnan "liikkumavara" mietintövaliokuntana

23. Perustuslakivaliokunta on kuulemispyynnössä 19.12.2024 pyytänyt lausunnossani "arvioimaan erityisesti myös perustuslakivaliokunnan liikkumavaraa mietintövaliokuntana ottaen huomioon saamelaiskäräjien enemmistö päätöksiin antaman hyväksynnän sekä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden valvontaelinten Suomea koskevat ratkaisut asiassa."
24. Perustuslain 74 §:n mukaan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntoja sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.
25. Nyt käsillä olevassa asiassa perustuslakivaliokunta on mietintövaliokunta, joka antaa hallituksen esityksestä mietinnön lausunnon sijasta. Tästä huolimatta perustuslakivaliokunnan liikkumavaraa mietintövaliokuntana käsillä olevassa asiassa rajoittavat perustuslaki ja Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, sellaisina kuin nämä velvoitteet täsmentyvät kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten ratkaisuissa ja tulkintakäytännössä.
26. Perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, joka velvoittaa myös lainsäätäjää, ml. perustuslakivaliokuntaa, myös merkitsee, että perustuslaki ja kv. ihmisoikeusvelvoitteet suuntaavat ja määrittävät perustuslakivaliokunnalla mietintövaliokuntana olevan liikkumavaran käyttöä.
27. Käsillä olevan hallituksen esityksen keskeisenä tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Lisäksi oikeuskehitys kansainvälisen oikeuden tasolla on parin viime vuosikymmenen aikana ollut selvästi suuntaan, joka painokkaasti korostaa alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta. Tarve toteuttaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta alkuperäiskansana määrittää ja rajaa niin ikään merkittävästi perustuslakivaliokunnan liikkumavaraa mietintövaliokuntana.
28. Tarve kunnioittaa ja toteuttaa alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeutta edellyttää ylipäätään lainsäätäjältä, perustuslakivaliokunta mukaanlukien, "itserajoitusta" ja pidättymistä sellaisista lainsäädäntöratkaisuksista, jotka puuttuisivat saamelaisten itsemääräämisoikeuteen sellaisena kuin

alkuperäiskansojen itsemäärämisoikeus ilmenee kansainvälisen oikeuden nykytilassa.

29. Kuten edellä olen jo todennut, hallituksen esityksessä ehdotettava sääntely on perustuslainmukaista sekä sopusoinnussa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisten *vähimmäisvaatimusten* kanssa, vaikka hallituksen esityksessä tehdyt muutokset lakiehdotuksen 9 a ja b §:n mukaiseen yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuuteen eivät enää täysimääräisesti toteuta *FPIC -periaatetta*.
30. Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, sellaisena kuin ne ilmenevät kv. valvontaelinten ratkaisu- ja tulkintakäytännön valossa, asettavat perustuslakivaliokunnan vakiintuneen lausuntokäytännön mukaan perus- ja ihmisoikeuksien suojan vähimmäistason. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin korostanut, että perustuslaissa turvattu perusoikeussuojan taso voi olla korkeampi kuin suojan vähimmäistason asettavista ihmisoikeusvelvoitteista johtuu (PeVL 36/2018 vp, PeVL 35/2018 vp, PeVL 59/2017 vp, PeVL 43/2016 vp, PeVL 24/2016 vp ja PeVL 59/2014 vp).
31. Näistä perustuslaillisista lähtökohdista seuraa, että perustuslakivaliokunnalla on käsillä olevassa asiassa mietintövaliokuntana liikkumavaraa muuttaa ehdotettavaa sääntelyä nyt ehdotetusta vieläkin enemmän saamelaisten itsemäärämisoikeutta ja kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia toteuttavaan suuntaan. Käytännössä tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että lakiehdotuksen 9 a ja 9 b §:n yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuussäännöksiin palautettaisiin hallituksen esitykseen HE 274/2022 vp sisältyneet säännökset saamelaiskulttuurin heikennyskiellosta sekä vaikutusten arvioinnista.
32. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnalla on siis mietintövaliokuntana liikkumavaraa hakea sellaisia lainsäädäntöratkaisuja, jotka hallituksen esityksessä ehdotettua vieläkin paremmin kunnioittavat ja toteuttavat saamelaisten itsemäärämisoikeutta alkuperäiskansana sekä saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia.
33. Hallituksen esitys on valmisteltu ns. Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa saamelaiskäräjien kanssa. Esityksellä on saamelaiskäräjien hyväksyntä. Esityksen toteutuessa saamelaiskäräjälaki olisi sopusoinnussa Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa sekä ottaisi huomioon alkuperäiskansojen itsemäärämisoikeutta ja oikeuksia koskevan oikeuskehityksen kansainvälisen oikeuden tasolla. Jos hallituksen esityksessä ehdotettavaan sääntelyyn tehdään eduskuntakäsittelyssä sellaisia muutoksia, joita saamelaiskäräjien hallituksen esitykselle antama hyväksyntä ei kata, saamelaisten itsemäärämisoikeus ja itsehallinto alkuperäiskansana edellyttää saamelaiskäräjien hyväksyntää tällaisille muutoksille.

“Näyttökynnys” lakiehdotuksen 3 §:n mukaisen kielikriteerin täyttymisestä

34. Perustuslakivaliokunta on toimittanut kuulemista varten oikeusministeriön ja saamelaiskäräjien lausuntoja ja muuta aineistoa, joissa on tarkasteltu perustuslakivaliokunnan pyynnöstä näyttökynnystä lakiehdotuksen 3 §:n mukaisen kielikriteerin täyttymisen osalta.

35. Nähdäkseni ei ole huomauttamista siihen, mitä oikeusministeriön lausunnossa 15.1.2025 ja saamelaiskäräjien lausunnossa 17.1.2025 tuodaan esiin kielikriteerin arvioinnista, ml. "näyttökynnyksestä". Viitataan oikeusministeriön ja saamelaiskäräjien lausuntoihin toistamatta niitä enemmälti tässä. On kuitenkin korostettava sitä saamelaiskäräjien lausunnossa painotettua seikkaa, että "vaalilautakunnan asiantuntemus saamelaisten historiasta, kulttuurista, kielistä ja sukuyhteisöistä on keskeistä näytön arvioimisen osalta", ja että "ei ole asianmukaista, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 § ja tuomioistuinten riippumattomuus huomioon ottaen, pyrkiä saamelaiskäräjälain säännöksiin sääntelemään näyttökysymyksiä kuten esimerkiksi näyttökynnystä." (s. 4-5).